

Міністерство освіти і науки України

*Інститут приватного права і підприємництва
АПрН України*

*Юридичний інститут Прикарпатського
національного університету імені Василя
Стефаника*

Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах

*Матеріали Всеукраїнського науково-практичного
семінару*

25-26 вересня 2009 року

Івано-Франківськ, 2010

Редакційна колегія: В.В.Луць — академік АПрН України, доктор юридичних наук, професор;
 О.Д.Крупчан — академік АПрН України, директор Інституту приватного права і підприємництва АПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;
 В.А.Васильєва — директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;
 Н.Р.Кобецька — кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, аграрного та екологічного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;
 І.Б.Саракун — кандидат юридичних наук, ст. наук. співр. Лабораторії корпоративного права НДІ ППП АПрН України.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва АПрН України (протокол № 1 від 27 січня 2010 року)

В25 Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах [текст] : Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (проведеного Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва АПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника 25-26 вересня 2009 року) – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – 196 с.

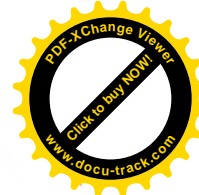
У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару, який відбувся 25-26 вересня 2009 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюються результати наукових досліджень проблем корпоративного права

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ББК 67.9 (4Укр)

© Інститут приватного права і підприємництва АПрН України, 2010

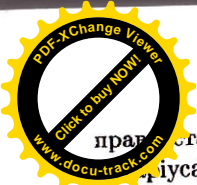
© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010

Зміст

Пленарне засідання	7
Луць В.В., Луць А.В. <i>Договори в регулюванні корпоративних відносин</i>	8
Галянтич М.К. <i>Співвідношення цивільно-правової та кримінально-правової відповідальності за примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань при здійсненні господарської діяльності підприємницькими товариствами</i>	17
Дзера О.В. <i>Питання формування судової практики в справах про визнання правочинів недійсними</i>	25
Шишка Р.Б. <i>Актуальні питання конструкцій товариств</i>	33
Кучеренко І.М. <i>Приватне підприємство як учасник корпоративних відносин</i>	36
Спасибо-Фатеева І.В. <i>Корпоративні правочини</i> . . .	40
Вінник О.М. <i>Ключові проблеми, пов'язані із застосуванням Закону «Про акціонерні товариства»</i>	45
Жилінкова І.В. <i>Корпоративні права осіб з подружнім статусом</i>	50
Васильєва В.А. <i>Корпорації як суб'єкти корпоративних відносин</i>	56

права установлюючих документів, видані державними та приватними фізичними та юридичними особами, органами приватизації, державними архівами; свідоцтва про право власності, видані Державним управлінням справами, на житлові та не житлові об'єкти суб'єктам, що беруть участь разом з Державним управлінням справами в будівництві нового житла

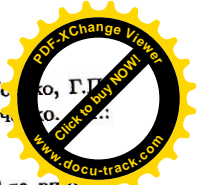
Документами переймалися видатні правознавці. Так В. Г. Кукольник у курсі «Российское частное гражданское право», що мало структуру нормативного акту, у його пар 132 до нерухомих речей окрім іншого, в п.7 зазначив: «Сюда надлежит отнести всякие крепости или документы, устанавливающие право собственности, пользования или повинности на недвижимыя имущества» [1, с.52]. Інакше документи ставились як носії права власності на нерухомість і стосувались підтвердження прав власності, користування чи повинностей на нерухомість. На жаль, ми можемо наразі лише передбачати, що такий підхід надавав можливість власникам більш кращим чином розпоряджатися належними їм правами через передачу право установчого документа там, де це їм було зручно. У такому сенсі зазначений документ все рівно був носієм права власності. Проте у подальшому їх дослідження не отримали свого продовження, а в радянській цивілістиці, як свідчить проведене нами дослідження, ігнорувались взагалі.

Для того щоб з'ясувати особливості документів як об'єктів цивільних прав ми повинні принаймні встановитися у загальних підходах до об'єктів цивільних прав в цивілістичній доктрині. Досить ґрунтовний огляд основних підходів в українській цивілістичній літературі стосовно них було проведено Р.Б.Шишкою [2, с.475-477]. Можна в цілому погодитися з ним, що в доктрині цивільного права стосовно об'єкта права проведено три основних позиції: речово-правова теорія об'єкта, теорія дії, теорія множинності об'єкта [2., с.475].

Стосовно документів корпорацій як і інших документів слід визнати виключне право. Іншими словами тільки володілець чи власник таких документів має виключне право на них і всі інші особи повинні утримуватися від дій спрямованих на заволодіння ними та використання поміщеної в них інформації (інше використання) якщо законом, договором або іншим правочином не передбачене інше.

Вони є самостійними об'єктами права які емітуються у встановленому порядку, наділяються легітимними та іншими ознаками, є носіями інформації, виконують визначену їм емітентом чи законом функцію є інструментом для реалізації заложених в цих документах суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

1. Кукольник В.Г. Российское частное гражданское право //Антологія української юридичної думки. В 6 т. /Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова)

та ін. Том 6: Цивільне право /Упорядники: Я.М.Шевченко, І.Б.Усаченко, Г.П.Тимченко, Т.І.Бондарук, С.Є.Морозова; відп. редактор Я.М.Шевченко. Видавничий дім «Юридична книга», 2003 – С. 51-66,

2. Цивільне право України: Курс лекцій: У 6-ти томах. Т.1. Вид. 2-ге випр. та доп. /Р.Б.Шишка (кер. авт. кол.), О.Л.Зайцев, Є.О.Мічурін та ін. За ред. Р.Б.Шишки та В.А.Кройтора. Х.: Еспада. 2008. 680 с.

Калаур І.Р.

доцент кафедри цивільного права і процесу Тернопільського національного економічного університету, к.ю.н.

Бутрим Н.С.

викладач кафедри цивільного права і процесу Тернопільського національного економічного університету

Обмеження у здійсненні права на участь в розподілі прибутку та права одержувати частини прибутку (дивідендів)

Одним із елементів механізму правового регулювання суспільних відносин є обмеження суб'єктивних прав. Сутність цього правового явища полягає у тому, що вони звужують зміст суб'єктивного права та ускладнюють його здійснення. Досліджуючи особливості обмеження цивільних прав, науковці одностайні у тому, що їхня формальна визначеність повинна забезпечуватись тільки на законодавчому рівні і реалізуються вони через три форми правового регулювання – заборону, дозвіл та позитивне зобов'язання. [1, с.44; 2, с.65; 3, с.185]

Перша із них є юридичним засобом, що спрямований на створення перешкоди для здійснення небажаної поведінки. Наглядним прикладом вираження обмежень корпоративних прав через встановлення у законі заборон є ст. 158 ЦК України [4] та ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства» [5]. Обидві статті визначають обставини, за яких акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та виплачувати дивіденди акціонерам. Як узагальнююче поняття для цих обставин, законодавець у назвах вказаних статей використовує термін «обмеження», хоча у самих назва йдеться лише про обмеження щодо виплати дивідендів. Зауважимо, що необхідними правовими умовою їхньої виплати є не тільки відсутність, законодавчо визначених обставин, які забороняють це робити, але і прийняття акціонерними товариством рішення про виплату дивідендів. Саме тому у статтях законодавець говорить про заборону оголошення та виплати дивідендів.

Тому акціонерне товариство не має права оголошувати та виплачувати дивіденди до повної сплати статутного капіталу. Така вимога обумовлена гарантійною функцією, оскільки статутний капітал визначає мінімальний розмір майна товариства і гарантує інтереси його кредиторам. Немаловажливим у цьому питанні є момент сплати статутного капіталу. Через те у Законі «Про акціонерні товариства» обмеження у формі заборони щодо прийняття товариством рішення про виплату дивідендів та виплати дивідендів за простими і привілейованими акціями обумовлене реєстрацією звіту про результати розміщення акцій, яку здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Таке обмеження діє як на етапі сплати статутного капіталу при створенні акціонерного товариства так і при його наступних збільшеннях.

Оскільки статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю має таке ж функціональне призначення, що і статутний капітал акціонерного товариства, вважаємо за необхідне встановити подібні обмеження при прийнятті цими господарськими товариствами рішення про розподіл прибутку та його виплату.

В основі другого обмеження щодо оголошення та виплати акціонерним товариством дивідендів лежить співвідношення чистих активів товариства з розміром його статутного капіталу та резервного фонду (ч. 3 ст. 158 ЦК України). Подібне обмеження встановлено і у ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства». Проте законодавець вказує на ще один елемент, який слід враховувати при співвідношенні реальних та ідеальних показників майнового стану товариства. Так відповідно до ч. 1 ст. 31 цього Закону акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та здійснювати їх виплату за простими акціями у разі, якщо власний капітал товариства менший, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю. Аналогічна заборона визначена і у ч. 3 цієї статті щодо виплати дивідендів за привілейованими акціями. У цьому випадку до уваги беруть розмір перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю, власники яких мають переваги щодо черговості отримання виплат у разі ліквідації.

Власний капітал товариства – це реальний показник майнового стану та фінансової стабільності товариства. Розмір статутного та резервного капіталів – це показники ідеальні, які визначені у статуті товариства. Ідеальним показником також є різниця між розміром ліквідаційної вартості привілейованих акцій та їхньою номінальною вартістю, якщо акції того чи іншого класу надають їхнім власникам перевагу щодо

черговості отримання виплат у разі ліквідації товариства, пропорційно частці належних акціонеру привілейованих акцій певного класу загальної кількості привілейованих акцій цього класу. Перевищення розміру ідеальних показників над реальним свідчить про фінансову нестабільність товариства, а тому виплата дивідендів приведе до зменшення, і так недостатнього для нормального функціонування акціонерного товариства, його власного капіталу.

Наступне обмеження торкається лише права на отримання дивідендів і обумовлене обов'язком акціонерного товариства викупити акції у акціонерів – власників простих та привілейованих акцій (ч. 2 ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства»). Акціонерне товариство зобов'язане викупити акції у власника простих акцій, якщо він зареєструвався для участі у загальних зборах та голосував проти прийняття загальними зборами рішення про: злиття, приєднання, поділ, перетворення, виділ товариства, зміну його типу з публічного на приватне; вчинення товариством значного правочину; зміну розміру статутного капіталу. Викуп привілейованих акцій товариство зобов'язане здійснити, якщо їхній власник голосував проти прийняття загальними зборами рішення про: внесення змін до статуту товариства, якими передбачається розміщення нового класу привілейованих акцій, власники яких матимуть перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат під час ліквідації акціонерного товариства; розширення обсягу прав акціонерів – власників розміщених класів привілейованих акцій, які мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат під час ліквідації акціонерного товариства.

З нашого погляду подібне обмеження доцільно встановити і на випадок розподілу прибутку та отримання його частини учасниками інших видів господарських товариств. Можливість встановлення такого обмеження обумовлена обов'язком господарських товариств виплатити учаснику, вартість частини майна товариства, що пропорційна частці цього учасника у статутному (складеному капіталі), якщо інше не встановлено установчими документами. Законодавчими актами передбачено чотири випадки, коли на господарське товариство покладається вказаний обов'язок, зокрема, якщо частку учасника у статутному капіталі викупило саме товариство, якщо учасник вийшов з товариства, вибув з товариства або його виключили з товариства. Таким чином в результаті встановлення вказаного обмеження товариство не матиме права приймати відповідне рішення до того часу поки не виплатить вартість частини майна, що пропорційна частці учасника у статутному капіталі.

3. Законодавець у ст. 158 ЦК України вказує на можливість встановлення у законі інших підстав обмеження щодо оголошення та виплати дивідендів акціонерним товариством. Так ч. 11 ст. 13 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [6] встановлена заборона на прийняття рішення про виплату дивідендів без згоди розпорядника майна після його призначення і до припинення процедури розпорядження майном. Вказане обмеження властиве не тільки акціонерним товариствам, але й іншим видам господарських товариств.

Таким чином, з метою забезпечення фінансової стабільності господарських товариств та гарантії інтересів їхніх кредиторів, розглянуті нами обмеження щодо оголошення і виплати дивідендів необхідно встановити при здійсненні учасниками інших видів товариств права на участь у розподілу прибутку.

Водночас у ст. 31 Закон України «Про акціонерні товариства» передбачені обмеження у здійсненні виплати дивідендів, які властиві лише цьому виду господарських товариств. Вони обумовлені пріоритетним правом отримання дивідендів акціонерами – власниками привілейованих акцій певного класу. В результаті чого акціонерне товариство не має права здійснювати виплату дивідендів за простими акціями, якщо поточні дивіденди за привілейованими акціями не виплачено повністю (ч. 2 ст. 31 Закону) та здійснювати виплату дивідендів за привілейованими акціями певного класу до виплати поточних дивідендів за привілейованими акціями, власники яких мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів (ч. 3 ст. 31 Закону).

Аналіз змісту досліджуваних нами статей дозволяє помітити, що заборона вчинення дій, яка законодавчо встановлена для одного учасника корпоративних відносин – акціонерного товариства, обумовлює обмеження прав іншого учасника – акціонера. Так, обидві статті, шляхом вказівки – «акціонерне товариство не має права...», – встановлюють заборону акціонерному товариству оголошувати та виплачувати дивіденди, за наявності обставин, які передбачені у ст. 158 ЦК України та ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства». Оголошення дивідендів, як відомо, виражається у прийнятті загальними зборами акціонерів рішення про їх виплату. Приймаючи участь у роботі таких зборів, акціонер реалізує своє право на участь у розподіл прибутку. Отже, законодавчо визначена заборона для акціонерного товариства щодо оголошення дивідендів трансформується в обмеження здійснення акціонером права участі у розподілі прибутку.

1. Алексеев С.С. Правовые запреты в структуре советского права // Правоведение. – 1973. – №5 – С.43-52.

2. Алексеев С.С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. – М.: Юридическая литература, 1989. – 237 с.
3. Мічурін Є.О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретично-прикладні аспекти): Монографія. – Х.: ЮрСвіт, НДІ Приватного права та підприємництва, АПРН України, 2008. – 482 с.
4. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40-44. – Ст.356.
5. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – №50-51. – Ст.384.
6. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції Закону від 30.06.99 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №42-43. – Ст.378.

Бородовський С.О.

кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри цивільного
права Прикарпатського юридичного
інституту Львівського державного
університету внутрішніх справ,
партнер юридичного товариства
«ЮРПАЙНТЕЛ», адвокат

Об'єкт правочину в корпоративних відносинах

Виникнення в Україні юридичних осіб із корпоративним устроєм, активна еволюція цього правового інституту та його нормативно-правового регулювання, а також запровадження в Україні інституту правочину передбачає удосконалення теоретичних знань щодо функціонування правочину, як базового механізму автономного регулювання в корпоративних відносинах.

Метою цієї статті є визначення особливостей правочину при здійсненні учасниками цивільних відносин їх корпоративних прав.

Питання об'єкту правовідношення в правовій науці є дискусійним. В загальному, під ним розуміють матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких здійснюється правовідношення.

Під об'єктом правовідношення розуміють те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки [1] або те з приводу чого воно здійснюється [2].

Так, відповідно до п. 1 ст. 202 ЦК України [3] правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних